

Biuletenio tematika ir tema

Klimato kaita

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

Klimato kaitos socialinio teisingumo politiniai ir geopolitiniai aspektai

Esminiai žodžiai

Klimato kaita, klimato kaitos politika, Europos žaliasis kursas, Europos Parlamento rinkimai, socialinis teisingumas, Ukraina, energetinė krizė

Serija ir registracijos numeris

S-2024-7

Leidimo data

2024-07-05

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

Analitinė apžvalga Kita

Šaltiniai: kategorijos

- Teisės aktai Politinė komunikacija
 Analitinių centrų kūriniai / leidiniai Žiniasklaidos turinys
 Socialinių tinklų turinys Statistiniai duomenys Mokslo darbai
 Metainformaciniai produktai Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki

2019 01 01 -
2024 06 12

Šaltiniai: kalbos

- Lietuvių k. Lenkų k.
 Anglų k. Kitos ES kalbos
 Rusų k. Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Klimato kaitos socialinio teisingumo politiniai ir geopolitiniai aspektai* (S-2024-7). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Šiame analitiniame darbe:

- analizuojama sąsaja tarp klimato kaitos ir socialinio teisingumo;
- apžvelgiami klimato kaitos socialinės atskirties iššūkiai Lietuvoje;
- nagrinėjami aplinkos politikos socialinio teisingumo aspektai;
- apžvelgiami tarptautiniai ir nacionaliniai neatitikimai tarp įsipareigojimų klimato srityje ir realybės;
- apžvelgiami 2024 m. Europos Parlamento rinkimų rezultatai Europos žaliojo kurso kontekste;
- analizuojami galimi žaliojo kurso prioritetų pokyčiai ir nauji iššūkiai;
- aptariamas karo Ukrainoje poveikis energijos krizei;
- pateikiama apibendrinimų ir akcentų.

1. Įžanga

Klimatas ir socialinis teisingumas yra neatsiejamai susiję. Aplinkosaugos problemų negalima aptarti nekalbant apie socialinį teisingumą, o skurdo ir nelygybės problemos negali būti sprendžiamos nepaisant aplinkosaugos. Europos žaliasis kursas (angl. *The European Green Deal*¹) yra ambicinga Europos Sąjungos (ES) strategija, siekianti transformuoti Europos ekonomiką, kad ji taptų tvari, klestinti ir klimatui neutrali iki 2050 metų. Šis kursas siekia ne tik kovoti su klimato kaita, bet ir užtikrinti socialinį teisingumą visose valstybėse narėse.

Europos žaliojo kurso įgyvendinimas, atsižvelgiant į ES šalių vidaus politiką bei neapibrėžtą geopolitinį kontekstą, reikalauja integruoto požiūrio, derinančio aplinkosaugos, ekonomikos ir socialinės politikos priemones. Nors iššūkiai yra dideli, tinkamai įgyvendintos priemonės gali sukurti tvaresnę ir teisingesnę Europos Sąjungos bendruomenę, kurioje visi turėtų vienodas galimybes ir būtų apsaugoti nuo klimato kaitos padarinių.

Europos žaliasis kursas veikia socialinį teisingumą keliais būdais. Pirmiausia, jis siekia sumažinti energijos trūkumą, investuojant į atsinaujinančius energijos šaltinius, bei didinti energijos efektyvumą, kad ji būtų prieinama visiems. Antra, kursas numato sąžiningą perėjimą, remiant darbuotojus ir bendruomenes, kurios bus paveiktos perėjimo prie žaliosios ekonomikos. Svarbiausi elementai – mokymai, persikvalifikavimas ir finansinė parama. Trečia, Europos žaliasis kursas skatina lygybę, užtikrindamas, kad visi visuomenės sluoksniai dalyvautų ir naudotųsi žaliosios ekonomikos teikiamais privalumais.

¹ European Commission. (2019 m. gruodžio 11 d.). Communication from The Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. Prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF

Be to, ES yra tarptautinių organizacijų narė bei svarbių tarptautinių susitarimų signatarė ir įsipareigojimų subjektas. Šis tarptautinis vaidmuo pabrėžia ES atsakomybę ne tik savo narių, bet ir viso pasaulio atžvilgiu, siekiant globalių klimato kaitos ir socialinio teisingumo tikslų.

Europos žaliasis kursas gali daryti didelę įtaką socialiniam teisingumui globaliai, pavyzdžiui:

- ES gali remti besivystančias šalis per finansines ir technologines transakcijas, padėdama joms prisitaikyti prie klimato kaitos ir pereiti prie žaliosios ekonomikos;
- skatindama tvarias prekybos praktikas, ES gali padėti užtikrinti, kad tarptautinė prekyba prisidėtų prie socialinio teisingumo, mažinant išnaudojimą ir aplinkos taršą;
- ES gali veikti kaip pavyzdys ir tarptautinių derybų lyderė, skatindama kitus regionus ir šalis priimti panašias tvarumo ir socialinio teisingumo strategijas;
- ES gali prisidėti prie pasaulinio klimato teisingumo, sprendžiant neproporcingą klimato kaitos poveikį skurdesniems regionams ir pažeidžiamoms bendruomenėms.

Tokiu būdu Europos žaliasis kursas ne tik padeda siekti socialinio teisingumo ES viduje, bet ir daro teigiamą įtaką globaliam socialiniam teisingumui, skatindamas tvarumą ir solidarumą tarptautiniu mastu.

2. Tarp klimato kaitos ir socialinio teisingumo

Socialinis teisingumas yra svarbus klimato kaitos aspektas. Socialinio teisingumo buvimas arba nebuvimas rodo klimato politikos sprendimų ir veiksmų teisingumą arba neteisingumą.

Štai keli pagrindiniai socialinio teisingumo aspektai klimato kaitos kontekste:

- Skurdžiausių ir pažeidžiamiausių grupių apsauga. Klimato kaita gali turėti didžiulį poveikį žmonėms, kurie jau yra pažeidžiami dėl socialinių, ekonominių ar geografinių priežasčių. Tai apima žmones, gyvenančius skurdžiausiose šalyse, kaimo vietovėse arba neturinčius galimybės pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis. Socialinio teisingumo požiūriu svarbu užtikrinti, kad šios grupės būtų apsaugotos nuo klimato kaitos padarinių.
- Darbo jėgos ir užimtumo aspektai. Perėjimas prie atsinaujinančių energijos šaltinių arba sumažintas iškastinio kuro naudojimas gali turėti įtakos darbo vietoms. Socialinio teisingumo požiūriu svarbu užtikrinti, kad šie pokyčiai nepalikėtų žmonių be darbo ir kad būtų teikiama parama perėjimui į naujas darbo sritis.
- Lyčių lygybė. Klimato kaita gali turėti skirtingą poveikį vyrams ir moterims. Moterys dažnai yra pažeidžiamos dėl socialinių normų ir ekonominės priklausomybės. Socialinio teisingumo požiūriu svarbu užtikrinti, kad klimato politika atsižvelgtų į lyčių lygybę ir moterims būtų suteikta galimybė dalyvauti sprendimų priėmime.
- Teisingas išteklių paskirstymas. Pavyzdžiui, miškų kirtimas ar senkantys vandens ištekliai turi įtakos išteklių paskirstymui. Socialinio teisingumo požiūriu svarbu užtikrinti, kad šie veiksmai būtų atliekami teisingai ir kad visi žmonės turėtų galimybę pasinaudoti gamtos ištekliais.

Šie aspektai yra tik keli iš daugelio kitų, susijusių su socialiniu teisingumu ir klimato kaita. Svarbu, kad adaptacijos prie klimato kaitos veiksmai būtų atliekami atsižvelgiant į visuomenės poreikius ir užtikrintų, kad niekas nebūtų paliktas pažeidžiamas. Socialinio teisingumo integravimas į klimato politiką yra būtinas siekiant užtikrinti, kad klimato kaitos sprendimai būtų veiksmingi ir teisingi visiems.

3. Klimato kaitos socialinės atskirties iššūkiai Lietuvoje

Lietuvoje esama nemažos socialinės atskirties, kurią klimato kaita dar gali pagilinti. Būtina imtis veiksmų, skirtų socialinei atskirčiai mažinti, ir užtikrinti, kad visi gyventojai turėtų vienodas galimybes prisitaikyti prie klimato kaitos padarinių. Svarbu identifikuoti pažeidžiamiausias visuomenės grupes ir sukurti joms skirtas adaptavimosi prie pokyčių programas. Socialinio teisingumo kontekste būtina užtikrinti visiems Lietuvos gyventojams prieinamą ir saugią gyvenamąją aplinką, įskaitant švarų vandenį ir orą, maistą, būstą, medicinos paslaugas ir švietimą.²

Tarp svarbiausių socialinio teisingumo iššūkių Lietuvoje yra:

- Regioninė nelygybė. Be socialinės atskirties, Lietuvoje egzistuoja ir regioninė nelygybė. Mažesniuose miestuose ir kaimo vietovėse gyvenantys asmenys dažnai turi mažiau galimybių. Pavyzdžiui, sparčiai mažinamas bankų skyrių skaičius ir bankomatų tinklas, naikinami pašto skyriai, mažinamas švietimo įstaigų ir ambulatorijų skaičius, o pirminės sveikatos priežiūros centrai koncentruojami regionų centruose. Taip pat mažėja policijos nuovadų skaičius. Numatoma, kad nuo 2024 metų apylinkių teismų rūmų sumažės perpus.
- Infrastruktūros trūkumas. Kai kuriuose Lietuvos regionuose nepakankamai išvystyta (arba silpninama) susisiekimo infrastruktūra, pvz., mažinamas viešojo transporto tinklas. Tai apsunkina neįgalųjų, senjorų ir kitų visuomenės grupių judėjimą.
- Būsto prieinamumas. Būstas Lietuvoje nuolat brangsta, todėl vis daugiau žmonių susiduria su sunkumais jį įsigyjant ar nuomojantis. Tai ypač aktualu jaunoms šeimoms, žmonėms su negalia ir mažas pajamas gaunantiems asmenims.

² <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-politika/klimato-kaita/bendra-informacija-apie-klimato-kaita/>

Atkreiptinas dėmesys į Lietuvos ūkininkų socialinio teisingumo aspektus Europos žaliojo kurso kontekste. Žaliajame kurse numatomi ambicingi kovos su klimato kaita ir tvaresnių žemės ūkio praktikų tikslai. Ši vizija kelia didelių lūkesčių ir žada esminių pokyčių žemės ūkio sektoriuje. Tačiau kartu ji sulaukia ūkininkų kritikos, o jos įgyvendinimas kelia klausimų.

Žemdirbių nepasitenkinimą žaliuoju kursu lemia ne viena priežastis, tarp jų:

- didelės išlaidos - įgyvendinant žaliojo kurso tikslus ūkiams tenka neproporcingai didelė finansinė našta;
- pajamų mažėjimas - dėl griežtesnių aplinkosaugos normų ir pigių žemės ūkio produktų iš Ukrainos ir kitų šalių importo mažėja vietos ūkininkų pajamos.

ES šalių ūkininkų, įskaitant ir Lietuvos ūkininkus, nepasitenkinimas tam tikromis aplinkosaugos politikos priemonėmis nėra naujas reiškinys. Tačiau dabartinio „demarko“ mastai ir kontekstas, palyginti su ankstesniais protestais, pasižymi naujais bruožais. Pvz., anksčiau jie vykdavo daugiausia nacionaliniu lygiu ir buvo susiję su atskirų vyriausybės priemonėmis; dabar nemažai protestų nukreipti prieš ES institucijų politinį kursą ir yra išplitę daugelyje valstybių narių, kuriose žemės ūkio politika tebėra jautri socialinė problema. (Ūkininkų protestai, jų įtaka Europos Parlamento rinkimams nagrinėta LNB analitinėje apžvalgoje S-2024-6.)

Socialinės atskirties mažinimas yra esminis aspektas siekiant tvarios ir klimato kaitai atsparios Lietuvos. Šiuo atžvilgiu būtinas aktyvus visų suinteresuotų šalių - Vyriausybės, nevyriausybinių organizacijų, verslo ir visuomenės - bendradarbiavimas. Tik veikiant kartu galima sukurti sąlygas, kuriose visi Lietuvos gyventojai turėtų vienodas galimybes prisitaikyti prie klimato kaitos padarinių ir naudotis saugios bei tvarios gyvenamosios aplinkos teikiamais privalumais. (Socialinis teisingumas Lietuvos miestų plėtros kontekste nagrinėtas LNB analitinėje apžvalgoje S-2024-4 ir S-2024-5.)

4. Aplinkos politika ir socialinis teisingumas

Aplinkos politika, apimanti technines ir mokslines žinias, neišvengiamai susiduria su socialinio teisingumo klausimais. Socialinis teisingumas apima įvairius aspektus nuo socialinės apsaugos, skurdo ir nelygybės iki švaraus oro ir geriamojo vandens. Aplinkosauga ir socialinis teisingumas yra glaudžiai susiję ir neatskiriami.

Yra dvi esminės priežastys, kodėl būtina kreipti dėmesį į klimato kaitos politikos ir socialinio teisingumo sąsają:

Pažeidžiamiausių grupių apsauga:

- dėl skurdo ir infrastruktūros trūkumo skurdžiose šalyse žmonės labiau kenčia nuo stichinių nelaimių, sukeltų klimato kaitos, be to, skurstantys žmonės dažnai gyvena pažeidžiamiausiose vietovėse, labiau linkusiose patirti klimato kaitos padarinius;
- turtingos šalys, turėdamos ekonominę ir politinę galią, gali geriau apsaugoti nuo klimato kaitos padarinių, o skurdžios šalys ir vargšai, beveik neprisidėję prie planetos problemų, labiausiai kenčia nuo klimato kaitos pasekmių. (Turtingiausias 1 proc. pasaulio gyventojų yra atsakingas už daugiau nei dvigubai didesnę anglies taršą nei skurdžiausia pusė, o maždaug šimtas didelių korporacijų išmeta 70 proc. šiltnamio efektą sukeliančių dujų.)

Neteisingas klimato politikos poveikis:

- daugelis vyriausybės taikomų priemonių, skirtų sumažinti CO₂ išmetimą, dažnai nepasiekia skurdžiausių visuomenės narių, pavyzdžiui, namų renovavimas, taršių automobilių keitimas ar sveikesnio, bet brangesnio „biologinio maisto“ vartojimas yra sprendimai, kurių skurstantieji negali įgyvendinti dėl ribotų finansinių galimybių.

Svarbu pabrėžti klimato kaitos poveikį maisto gamybai ir tiekimui. Klimato kaita reikšmingai veikia maisto gamybą ir tiekimą visame pasaulyje. Gamtinių pokyčių poveikis įvairiose vietovėse skirtingas, pvz., kintančios oro sąlygos lemia derliaus nuostolius, turi įtakos kainų augimui, didina migracijos srautus. Tai dar labiau pažeidžia socialinio teisingumo siekiamybę. Maisto stygiaus socialinio teisingumo geopolitiniai aspektai apima ne tik vietinius, bet ir tarptautinius mastus, nes maisto trūkumas ir kainų svyravimai gali sukelti konfliktus ir nestabilumą, taip pat priverstinę migraciją.

Su klimato kaita susiję maisto gamybos ir tiekimo iššūkiai yra sudėtingas klausimas, kurį sprendžiant būtinos tarptautinės bendruomenės pastangos. Tik bendradarbiaudamos šalys gali užtikrinti, kad maisto tiekimo grandinės būtų atsparios klimato kaitos poveikiui ir kad būtų išvengta didelių socialinių bei ekonominių pasekmių. (Klimato krizės poveikio maisto sistemos tvarumui aspektai buvo aptarti LNB analitinėje apžvalgoje S-2024-2.)

Siekiant efektyviai spręsti klimato kaitos iššūkius, privaloma atsižvelgti į socialinio teisingumo aspektus. Tik užtikrinant, kad klimato politikos priemonės būtų teisingos ir prieinamos visiems visuomenės sluoksniams, galima kurti tvaresnę ir teisingesnę ateitį visiems.

5. Tarptautiniai ir nacionaliniai neatitikimai tarp įsipareigojimų klimato srityje ir realybės

Neteisingumas klimato atžvilgiu - tai nevienodas naudos ir nuostolių, susijusių su klimato krize, pasiskirstymas. Šiandien į šią problemą žiūrima ne tik kaip į aplinkosaugos, bet ir kaip į etinę bei politinę problemą, siejamą su socialine nelygybe.

Tarptautinė reakcija

Turtingos šalys tarptautiniu lygmeniu oficialiai įsipareigoja remti besivystančias šalis kovoje su klimato kaita. Tačiau dažnai finansinė parama yra nepakankama ir ne visada pasiekia labiausiai pažeidžiamus. Buvo atvejų, kai turtingos šalys vetavo pasiūlymus sukurti nuostolių ir žalos fondą, skirtą kompensuoti klimato kaitos padarytą žalą besivystančioms šalims.

28-oje Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencijoje COP28 buvo priimta keletas svarbių sprendimų siekiant padidinti finansinę pagalbą besivystančių šalių prisitaikymui prie klimato kaitos. Buvo sutarta iki 2025 m. padvigubinti finansavimą. Konferencijoje pabrėžta, kad finansinė parama turėtų būti teikiama mažesnėms šalims, kurios labiausiai kenčia nuo klimato kaitos.

Konferencijoje taip pat buvo priimtas sprendimas įsteigti naują Nuostolių ir žalos fondą, kuris padėtų likviduoti stichinių nelaimių padarinius skurdžiausiose šalyse. Fondo finansavimas paremtas savanoriškais šalių įnašais. Kol kas nėra aišku, kiek lėšų bus skirta fondui, tačiau Jungtinių Tautų generalinis sekretorius António Guterresas išreiškė viltį, kad pirmaisiais metais fondas gaus mažiausiai 100 milijardų Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) dolerių. Pirmieji įnašai į fondą bus renkami nuo 2025 m., o fondas pradės veikti 2026 metais. Kol kas Nuostolių ir žalos fondui skirti pinigų yra įsipareigojusios tik kelios šalys, tarp kurių – JAV, ES, Jungtiniai Arabų Emyratai ir Japonija.

Šie sprendimai COP28 konferencijoje yra svarbus žingsnis siekiant sumažinti klimato kaitos sukeltą žalą ir užtikrinti socialinį teisingumą globaliu mastu. Tačiau būtina atidžiai stebėti, kaip šie įsipareigojimai bus įgyvendinami praktikoje, siekiant užtikrinti realią pagalbą labiausiai pažeidžiamiems regionams.

Deja, kai kurios išsivysčiusios šalys, tokios kaip Norvegija, toliau investuoja į savo naftos ir dujų pramonę, nepaisydamos klimato kaitos. Šis neatitikimas tarp įsipareigojimų ir realybės kelia rimtą susirūpinimą ir pabrėžia socialinio teisingumo svarbą klimato politikos kontekste. (Nuostolių ir žalos fondo steigimas aptartas LNB analitinėje apžvalgoje *Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencijos (COP28) aspektai, S-2024-1.*)

Nacionalinė reakcija

Nacionaliniu lygmeniu vyriausybės dažnai siūlo aplinkos politiką, kuri turėtų būti vertinama pagal poveikį neturtingiems gyventojams. Tai gali apimti subsidijas ar ilgesnius priemonių įgyvendinimo laikotarpius, siekiant sumažinti neigiamą poveikį. Tačiau šių priemonių efektyvumas dažnai yra ribotas, nes jos nepakankamai atsižvelgia į sudėtingas socialines ir ekonomines realijas.

Suderinti klimato darbotvarkę su socialiniu teisingumu yra sudėtingas uždavinys, keliantis tokius iššūkius kaip:

- Diskurso ir praktikos neatitikimas. Nors oficialiuose įsipareigojimuose ir tarptautiniuose susitarimuose pabrėžiama klimato politikos ir socialinio teisingumo sąsaja, realybėje dažnai matome neatitikimų. Deklaracijos ne visada atsispindi konkrečiuose veiksmuose, o tai kelia abejonių dėl tikrų ketinimų ir gebėjimo įgyvendinti teisingą klimato politiką. Tai daro reputacinę žalą tiek konkrečioms institucijoms, tiek ir klimato politikai bendrai.³
- Ekstraktyvizmo dilema. Pereinant prie švarios energijos reikia didžiulio kiekio mineralų, kurių gavyba gali turėti neigiamą poveikį aplinkai ir vietinėms bendruomenėms. Nors perdirbimas ir pakartotinis naudojimas yra svarbūs, jie negali visiškai pakeisti gavybos poreikio. Alternatyvūs energijos šaltiniai, tokie kaip branduolinė sintezė ir anglies dioksido surinkimas, dar nėra pakankamai ištobulinti, o tai reiškia, kad ekstraktyvizmas išliks neišvengiamas trumpuoju laikotarpiu.
- Politinės valios ir strateginio mąstymo trūkumas. Sėkmingam teisingos klimato politikos įgyvendinimui reikia ne tik tikslų deklaravimo, bet ir politinės valios bei strateginio mąstymo. Dabartiniai elgesio ekonomikos metodai ne visada pasiteisina, o tai reikalauja naujo požiūrio, apimančio socialinio teisingumo principus.
- Karinio pramoninio komplekso poveikis. Sprendžiant klimato kaitos problemas, negalima ignoruoti karinio pramoninio komplekso neigiamo poveikio aplinkai. Šis sektorius yra vienas didžiausių teršėjų ir išmeta didžiulį kiekį šiltnamio efektą sukeliančių dujų, todėl būtina imtis priemonių, reguliuojančių karinio pramoninio komplekso veiklą ir mažinančių jo neigiamą poveikį aplinkai.

Socialinis teisingumas gali tapti esminiu varikliu, vedančiu link teisingo perėjimo prie tvaresnės ateities. Nors šis procesas nėra lengvas ir reikalauja nemažų investicijų, vyriausybėms privaloma rasti būdų įgyvendinti aplinkos politiką, kuri būtų naudinga ne tik aplinkai, bet ir žmonėms. COVID-19 krizė aiškiai parodė, kad švarus oras, geriamas vanduo ir sveikas maistas yra gyvybiškai svarbūs visuomenės sveikatai. Siekiant sėkmingai įgyvendinti klimato ir socialinio teisingumo tikslus, neužtenka vien deklaracijų – būtina nuosekli ir kryptinga politika.

6. Po 2024 m. Europos Parlamento rinkimų

2024 m. Europos Parlamento rinkimuose „žaliosios“ partijos patyrė nuostolių – prarado 19 vietų. Populistinė dešinė tapo pagrindiniai laimėtojai, o nacionalistinė grupė „Identitetas ir demokratija“ (ID) bei Europos konservatorių ir reformistų

³ <https://climatejusticealliance.org/>
<https://naacp.org/>

grupė (ECR) padidino savo mandatų skaičių Europos Parlamente. Žaliųjų ir Europos laisvės aljansas (G/EFA) prarado nemažai vietų, ypač Vokietijoje, Prancūzijoje ir Italijoje. Nors klimato ir energijos politika išliko svarbi rinkėjams, „žaliosios“ partijos nesugebėjo padidinti savo įtakos šiame rinkimų cikle.⁴

Šiaurės šalyse per Europos Parlamento rinkimus sustiprėjo kairiųjų ir žaliųjų partijos, o parama kraštutinių dešiniųjų jėgoms smuko.⁵

Įstatymų leidybos požiūriu „Identiteto ir demokratijos“ frakcija balsuoja beveik prieš visas Europos Parlamento liberalios daugumos iniciatyvas. ID oficialiai nepritaria Europos žaliajam kursui – planui iki 2050 m. sumažinti kenksmingų teršalų išmetimą iki nulio, kurį Europos Parlamentas priėmė 2020 m.

Europos Parlamento kairiųjų ir liberalų jėgos (Socialistų ir demokratų pažangusis aljansas ir liberalų frakcija „Atnaujinkime Europą“) patyrė pralaimėjimą – prarado keliasdešimt mandatų. Abi grupės remia žaliosios energijos plėtrą, žmogaus teises, socialinę ir ekonominę lygybę.

Didesnis radikaliųjų dešiniųjų atstovavimas Europos Parlamente gali apsunkinti ES įstatymų, kuriems jie tradiciškai prieštarauja, priėmimą. Tai yra žalioji kursas, perėjimas prie alternatyvių energijos šaltinių ir migracijos klausimai. ID ir ECR nebūtinai veiks kaip vieningas frontas. ECR dažnai randa kompromisų su kitomis Europos Parlamento grupėmis, o „Identiteto ir demokratijos“ frakcija dažniausiai veikia kaip pagrindinė opozicija. Nepaisant to, tikėtina, kad politinis Europos Parlamento centras pasislinks į dešinę. Daugelis dešinėsios ideologijos postulatų, tikėtina, bus laikomi norma, o centristinės partijos judės jų kryptimi. Šis procesas prasidėjo po 2019 m. rinkimų.⁶

Europos Parlamento sudėties pokyčiai gali turėti reikšmingą įtaką ES politikai ir sprendimams. Štai keletas galimų pasekmių:

- Radikaliųjų dešiniųjų atstovavimo padidėjimas gali apsunkinti ES įstatymų, kuriems jie tradiciškai prieštarauja, priėmimą. Tai gali paveikti klimato politiką, migraciją ir kitus svarbius klausimus.
- Socialistų ir demokratų pažangusis aljansas bei liberalų frakcija „Atnaujinkime Europą“ prarado mandatų. Tai gali sumažinti jų įtaką ir galimybes formuoti politiką, ypač aplinkosaugos ir socialinės lygybės srityse.
- Daugelis dešinėsios ideologijos postulatų bus laikomi norma, o centristinės partijos gali judėti šia kryptimi. Tai gali lemti konservatyvesnę politikos kryptį įvairiose srityse.
- ID frakcija nepritaria Europos žaliajam kursui, kuris siekia sumažinti kenksmingų teršalų išmetimą iki nulio iki 2050 m. Tai gali stabdyti sprendimus dėl perėjimo prie alternatyvių energijos šaltinių ir klimato kaitos politikos.
- Europos Parlamentas yra svarbi ES įstatymų leidžiamoji institucija. Jo sudėtis gali paveikti politikos kryptį ir prioritetus, ypač tais klausimais, kurie sulaukia didelio politinio susidomėjimo ir nesutarimų.

Reikia pažymėti, kad Europos Sąjungos Taryba taip pat dalyvauja formuojant politiką, o jos sudėtis nėra tokia jautri politiniams pokyčiams kaip Parlamento sudėtis. Tačiau Parlamento pokyčiai vis tiek gali turėti ilgalaikį poveikį ES politikai.⁷

7. Žalioji kursas: tarp prioritetų, krizių ir iššūkių

Žalioji kursas yra vienas iš Europos Sąjungos vidaus ir užsienio politikos prioritetų.⁸ Tačiau 2022 m. prasidėjusi Rusijos invazija į Ukrainą sukėlė didžiulį sukrėtimą ES ir turėjo reikšmingą poveikį šiai sričiai. Karinių veiksmų, politinių, socialinių ir ekonominių sukrėtimų fone mažėja visuomenės noras priimti naštą, susijusią su ekonomikos transformacija į klimato atžvilgiu neutralias technologijas.

Viena iš pagrindinių problemų – Rusijos dujų pakeitimas „švariais“ energijos šaltiniais. Ši politika, nors ir būtina siekiant energetinio saugumo, lemia pragyvenimo išlaidų didėjimą visoje ES. Tai tampa vienu iš esminių veiksnių, lemiančių „žaliųjų“ partijų palaikymo mažėjimą ir kraštutinių dešiniųjų populiarumo augimą.

2024 metų Europos Parlamento rinkimuose „žaliosios“ partijos prarado 19 vietų. Pagrindiniais laimėtojais tapo populistinė dešinė. Radikali dešinioji grupė „Identiteto ir demokratijos“ (ID) ir Europos konservatorių ir reformistų grupė (ECR) padidino savo mandatų skaičių Europos Parlamente. Žaliosios ir Europos laisvės aljansas (G/EFA) prarado nemažai vietų. Taigi, nors klimato ir energijos politika išliko svarbi rinkėjams, „žaliosios“ partijos nesugebėjo padidinti savo įtakos šiame rinkimų cikle.⁹

⁴ <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2024/06/10/europa-suskilusi-kaip-niekada-krastutiniai-desinieji-ep-nenuslave-bet-savo-zodi-tures#ixzz8crmqIVSL>
<https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2024/06/10/ep-rinkimai-desiniojo-politinio-spektro-jegu-pergale-smugiai-e-macronui-ir-o-scholzui#ixzz8crmy4UaG>

⁵ <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2024/06/10/siaures-salyse--kairiuju-partiju-augimas-ir-krastutiniu-desiniuju-nuosmukis#ixzz8crn6wjZO>

⁶ <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election>

⁷ <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/europos-parlamento-rinkimu-rezultatai-paauskejo-kas-toliau-57-2257128>

⁸ <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/europos-parlamento-rinkimu-rezultatai-paauskejo-visu-isrinktuju-pavardes-n1344047>

⁹ <https://www.lrytas.lt/pasaulis/ivykiai/2024/06/10/news/europos-zemelapis-po-europos-parlamento-rinkimu-koki-paveiksla-nupiese-riņkejai-32341960>

<https://www.vrk.lt/2024-europos-parlamento-rezultatai>

<https://results.elections.europa.eu/lt/lietuva/>

⁸ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-climate-law_lt

https://commission.europa.eu/news/recommendation-2040-target-reach-climate-neutrality-2050-2024-02-06_lt

https://climate.ec.europa.eu/index_lt

⁹ <https://results.elections.europa.eu/lt/priemon%C4%97s/palyginimo-priemone/>

<https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>

Iš pradžių konfliktas Ukrainoje išprovokavo „nešvaraus“ kuro, ypač anglies, vartojimo atsigavimą ES ir privertė sumažinti kovos su klimato kaita ambicijas. Tačiau po dvejų metų Europos Komisija paskelbė apie grįžimą prie atsinaujinančių energijos šaltinių ir ryžtą užbaigti „žaliąją“ transformaciją, nepaisant kylančių iššūkių.

Vis dėlto Rusijos sukeltas karas ir jo pasekmės energijos rinkose paveikė laipsniškos dekarbonizacijos planus. ES pramonė susiduria su nuosmikiu, o žaliojo kurso įgyvendinimas, nepaisant esamų ekonominių sunkumų, didina deindustrializacijos riziką.¹⁰

Tikėtina, kad vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje žaliojo kurso stagnacija ar revizija sukeltų rimtų problemų:

- Klimato kaita diktuoja esminius pokyčius energetikos ir technologijų srityse. Pristabdant žaliąjį kursą, rizikuojama praleisti šią revoliucinę transformaciją ir prarasti konkurencingumą tarptautinėje arenoje.
- Įvedus griežtesnius aplinkosaugos standartus, gali kilti prekybos barjerai tarp skirtingą reguliavimą taikančių šalių. Tai gali pakenkti tarptautinei prekybai ir sukelti ekonomikos nuosmukį.
- Klimato kaita yra viena iš nedaugelio sričių, kurioje, nepaisant tarptautinės įtampos ir ginkluotų konfliktų, išlieka dialogas ir daugiašalis bendradarbiavimas. Atsakydami žaliosios politikos prarastume šią itin svarbią tarptautinio bendradarbiavimo platformą.

Kaip buvo pabrėžta, žaliojo kursas ir socialinis teisingumas – neatsietini. Europos žaliojo kursas ne tik siekia sumažinti anglies dioksido išmetimą ir skatinti atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą, bet ir atlieka svarbų vaidmenį socialinio teisingumo srityje:

- Žaliojo kursas numato finansinę paramą mažiau išsivysčiusiems ES regionams, siekiant padėti jiems pereiti prie žalesnės ekonomikos. Tai apima investicijas į naujas darbo vietas, mokymus ir infrastruktūrą.
- Siekiant sumažinti energetinį skurdą, kuris ypač paveikia žemiausio pajamų lygio namų ūkius, žaliojo kursas remia energijos efektyvumo programas ir subsidijas atsinaujinančiai energijai.
- Perėjimas prie švaresnių energijos šaltinių ir mažesnė tarša teigiamai veikia visuomenės sveikatą, ypač pažeidžiamiausias gyventojų grupes, kurios dažniausiai gyvena labiausiai užterštose vietovėse.
- Žaliojo kursas skatina naujų darbo vietų kūrimą žaliųjų technologijų ir atsinaujinančios energijos sektoriuose, tai gali padėti sumažinti nedarbą ir padidinti socialinį stabilumą.
- Naujasis Teisingo perėjimo fondas (angl. *Just Transition Fund*) skirtas padėti regionams ir bendruomenėms, kuriuos labiausiai paveiks perėjimas prie žaliosios ekonomikos, užtikrinant, kad šis procesas būtų socialiai teisingas ir nepadidintų socialinės atskirties.

Europos žaliojo kursas taip pat daro įtaką socialiniam teisingumui globaliai:

- ES įsipareigojimai mažinti taršą ir pereiti prie atsinaujinančios energijos technologijų yra lydimi finansinės ir technologinės pagalbos besivystančioms šalims. Tai apima investicijas į švarias technologijas ir infrastruktūrą, kurios padeda sumažinti skurdą ir kurti tvaresnę ekonomiką.
- ES aktyviai dalyvauja tarptautinėse iniciatyvose, skirtose kovoti su klimato kaita, ir prisideda prie klimato finansavimo fondų, kurie padeda pažeidžiamiausioms šalims prisitaikyti prie klimato kaitos padarinių ir juos švelninti.
- Žaliojo kursas skatina tvaresnes ir sąžiningesnes tiekimo grandines, įskaitant griežtesnius aplinkosaugos ir darbo sąlygų standartus, tai padeda pagerinti darbo sąlygas ir sumažinti poveikį aplinkai pasauliniu mastu.
- ES skatina švarios energijos technologijų perdavimą į besivystančias šalis, tai padeda joms greičiau pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų, mažinti energetinį skurdą ir kurti naujas darbo vietas.
- ES vaidmuo tarptautinėje arenoje stiprina klimato diplomatiją, skatindamas bendradarbiavimą ir solidarumą tarp šalių, siekiant bendrų klimato tikslų. Tai apima ir bendrus projektus bei iniciatyvas, kurios skatina socialinį ir ekonominį vystymąsi visame pasaulyje.

Nepaisant iššūkių, susijusių su Rusijos invazija į Ukrainą ir jos sukeltomis ekonominėmis bei socialinėmis pasekmėmis, ES privalo išlaikyti savo įsipareigojimus žaliajam kursui. Tai ne tik būtina siekiant klimato kaitos švelninimo tikslų, bet ir svarbu užtikrinant ilgalaikį konkurencingumą, ekonomikos augimą bei tarptautinį bendradarbiavimą. Tinkamai įgyvendinta žalioji politika gali padėti kurti tvaresnę, saugesnę ir teisingesnę ateitį visiems ES piliečiams, taip pat užtikrinti socialinį teisingumą ir mažinti nelygybę tiek ES viduje, tiek globaliu mastu.

8. Karas Ukrainoje ir energijos krizės poveikis

Karas Ukrainoje ir jo sukelta energijos krizė turėjo reikšmingą poveikį Europos „žaliajam“ perėjimui. Šis poveikis gali būti vertinamas kaip skatinantis neišvengiamas tendencijas, o ne kaip lemiantis jų kryptį.

Krizė atskleidė ES priklausomybę nuo iškastinio kuro, ypač rusiškų dujų. Staigus energijos išteklių tiekimo sutrikimas privertė ES imtis skubių priemonių, tarp kurių ir grįžimas prie anglies. Šis žingsnis kelia nerimą dėl ilgalaikio ES energetinio saugumo ir poveikio aplinkai.¹¹

¹⁰ <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/some-industries-might-have-no-future-in-germany-economists-say/>

<https://cefic.org/media-corner/newsroom/eu-chemical-production-faces-significant-decline/>

<https://www.ft.com/content/75ed449d-e9fd-41de-96bd-c92d316651da>

¹¹ <https://apnews.com/article/europe-business-france-climate-and-environment-government-politics-1d16e1c1cb53fef03a2a77a437f8410e>

<https://www.ekathimerini.com/news/1181612/greece-pushing-back-phase-out-of-lignite-plants-due-to-tackle-energy-crisis/>

Bendradarbiavimo piko metu rusiškų dujų dalis siekė beveik pusę Europos Sąjungos importo. Tokį kiekį per trumpą laiką pakeisti buvo itin sudėtinga, nes infrastruktūra prekybai su alternatyviais dujų tiekėjais nebuvo suprojektuota tokioms apkrovoms. 2022 m. Rusijos invazija į Ukrainą ir vėlesnis dujų tiekimo nutraukimas sukėlė precedento neturinčią energijos krizę Europoje.¹²

Staugus energijos išteklių trūkumas ir sankcijos Rusijai išprovokavo energijos kainų šuolį. Didelis kainų nepastovumas sukėlė neapibrėžtumo ir nerimo atmosferą Europos rinkose. Labiausiai nuo krizės nukentėjo šalys, turinčios didžiausią priklausomybę nuo rusiškų dujų, kur dujų kainos išaugo daugiau nei dvigubai.¹³

JAV suskystintosios gamtinės dujos (SGD) buvo svarbi pagalba, bet klausimų kėlė kainos. Didėjanti priklausomybė nuo JAV energijos išteklių ir sparčiai kylančios SGD kainos (Europoje amerikietiškos dujos buvo 4 kartus brangesnės nei JAV) sukėlė įtampą tarp ES ir JAV. Europos pareigūnai reiškė nepasitenkinimą JAV SGD kainomis, vadindami jas „astronominėmis“ (Vokietijos ekonomikos ministras Robertas Habeckas) ir „nedraugiškomis“ (Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas). Kritikai pabrėžė dvigubus JAV standartus, nes 2022 metų rugpjūtį amerikietišku SGD kaina Prancūzijos rinkai išaugo net 1 094 proc.¹⁴

Rusijos ir Vakarų konfrontacija sukėlė keletą iššūkių:

- sumažėjo pigių energijos išteklių prieinamumas, kuris anksčiau leido sklandžiai pereiti prie atsinaujinančių energijos šaltinių;
- sutrumpėjo laikas, skirtas atsinaujinančių energijos šaltinių ir klimatui neutralių technologijų plėtrai bei jų sklandžiam įdiegimui;
- padidėjo Europos šalių gyventojų ir verslo finansinė našta, susijusi su perėjimu prie švarios energijos;
- susilpnėjo politinė valia tęsti žaliąjį kursą, atsižvelgiant į kitas prioritетines problemas;
- pablogėjo vidaus ir tarptautinė aplinka, apsunkinanti tarptautinį bendradarbiavimą klimato kaitos srityje.¹⁵

Karas Ukrainoje ir energijos krizė atskleidė ir paaštrino socialinio teisingumo klausimus ES:

- dėl didėjančių energijos kainų padaugėjo žmonių, negalinčių susimokėti už būtiną energiją, tai ypač paveikė pažeidžiamiausias visuomenės grupes, augo energetinis skurdas ir socialinė atskirtis;
- skirtingos ES šalys ir regionai susiduria su nevienoda energetinio perėjimo našta – šalys, labiausiai priklausomos nuo rusiškų dujų, patyrė didesnį ekonominį spaudimą, o tai padidino regioninę nelygybę;
- perėjimas prie atsinaujinančios energijos gali sukelti darbo vietų praradimą iškastinio kuro pramonėje, tačiau taip pat gali sukurti naujų darbo vietų švarios energijos sektoriuje, tik svarbu užtikrinti, kad šis perėjimas būtų teisingas ir kad darbuotojams būtų suteikta parama ir perkvalifikavimo galimybės.

Karas Ukrainoje gali turėti ilgalaikių pasekmių žaliajam kursui ir socialiniam teisingumui globaliai:

- ES siekis sumažinti priklausomybę nuo rusiškų energijos išteklių gali paskatinti energetinę nepriklausomybę ir diversifikaciją globaliu mastu;
- karas pabrėžia tarptautinio bendradarbiavimo svarbą energetikos ir klimato kaitos srityse, skatinant solidarumą ir bendras pastangas siekiant tvarios ateities.

Siekdama stabilizuoti padėtį ES ėmėsi įvairių priemonių, įskaitant teisės aktus, kuriais siekiama sumažinti dujų paklausą. Šiandien Europos lyderiai skelbia energetinio saugumo politikos sėkmę. 2023 m. žiemą, padedant švelniam orui, Europai pavyko patenkinti savo energijos poreikius iš atsinaujinančių energijos šaltinių ir importuotų SGD, daugiausia amerikietišku. Sumažėjus energijos paklausai, dujų ir elektros kainos stabilizavosi. ES dujų saugyklos 2023 metų vasarą buvo užpildytos 80 proc.¹⁶

Nepaisant iššūkių, 2023 m. žalioji kursas vėl buvo įvardytas kaip vienintelis kelias į ilgalaikį ES energetinį saugumą ir nepriklausomybę. Pasak Europos Komisijos vykdomojo pavaduotojo, atsakingo už Europos žaliąjį kursą, Franso Timmermanso, Ukrainos konfliktas „parodė būtinybę paspartinti perėjimą prie švarios energijos“.

Reaguodama į krizę ES padidino investicijas į atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrą. Numatoma, kad į šią sritį bus investuota 210 milijardų eurų, siekiant padidinti atsinaujinančios energijos dalį Europos energijos balanse nuo 22 proc.

<https://apnews.com/article/science-health-czech-republic-pollution-ostrava-c7586f97598079751677be577586cc4b>

<https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-response-ukraine-invasion/>

<https://www.alfa.lt/verslas/energetika/europa-beveik-issivadavo-is-energetines-priklausomybes-nuo-rusijos-bet-kremlius-ginklu-nesudeda/329838/>

¹² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/68/energetikos-politika-bendrieji-principai>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/68/energetikos-politika-bendrieji-principai>

<https://iq.lt/nt-ir-energetika/ziema-be-nerimo-artejantis-sildymo-sezonas-europos-gasdinti-nebeturetu/301454>

<https://www.atviraklaipeda.lt/2024/04/10/sutare-bendradarbiauti-stiprinant-energetine-infrastruktura-baltijos-juroje/>

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729401/EPRS_BRI\(2022\)729401_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729401/EPRS_BRI(2022)729401_EN.pdf)

¹³ <https://www.energymonitor.ai/energy-efficiency/recent-events-complicate-the-idea-fossil-fuels-are-more-reliable-than-renewables/>

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230426-2>

¹⁴ <https://www.noz.de/deutschland-welt/politik/artikel/robert-habeck-kritisierte-mondpreise-fuer-gas-aus-usa-43308901>

<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=55920#:~:text=U.S.%20LNG%20exports%20to%20Europe,%2Fd%2C%20compared%20with%202021>

21

<https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Macron-Lashes-Out-At-United-States-Over-Double-Standard-Energy-Policies.html>

¹⁵ <https://www.reuters.com/business/cop/focus-climate-kerry-says-international-attention-turns-ukraine-2022-02-21/>

¹⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1511

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231026-1>

2023 m. iki 45 proc. 2030 m. (ankstesnis 2030 m. tikslas buvo kuklesnis – 32 proc.). Briuselis taip pat remia ir finansuoja ekonomikos dekarbonizaciją, parodydamas ryžtą ir politinę valią: žalioji pertvarka kainuos nuo 1,5 iki 1,8 proc. Europos Sąjungos BVP.¹⁷

Klimato kaita yra egzistencinė grėsmė, kurią būtina spręsti skubiai ir ryžtingai. Ukrainos konfliktas tik paryškina šios grėsmės daromą įtaką socialiniam teisingumui ir pabrėžia būtinybę pereiti prie tvaresnės ir atsparesnės energijos sistemos.

9. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

2022-ieji metai tapo lūžio tašku klimato politikos srityje. Šie metai atspindėjo sudėtingą ir prieštaringą situaciją, kurią ženklino geopolitiniai įvykiai, energijos krizės ir didėjanti klimato kaitos grėsmė.

Energijos krizė ir geopolitinė įtampa. Rusijos invazija į Ukrainą sukėlė energijos tiekimo sutrikimų ir privertė Europos Sąjungą bei kitas šalis grįžti prie anglies kaip energijos šaltinio. Nors tai leido sumažinti priklausomybę nuo Rusijos dujų, bet prieštarauja dekarbonizacijos tikslams ir kelia susirūpinimą dėl aplinkosaugos.

Energetinis „Maršalo planas“. Siekdama sumažinti priklausomybę nuo Rusijos dujų JAV ir jos sąjungininkės pasiūlė padidinti SGD tiekimą į Europą. Ši strategija, pavadinta naujuoju „Maršalo planu“, prisideda prie energetinio saugumo, tačiau kelia klausimų dėl ilgalaikio poveikio klimato kaitai ir ES atsinaujinančių energijos šaltinių politikai.

Dekarbonizacijos kurso koregavimas. Ukrainos krizė privertė ES peržiūrėti savo dekarbonizacijos planus. Nors ilgalaikis tikslas išlieka toks pat – pereiti prie švarios energijos, trumpalaikiai sprendimai gali nukrypti nuo šio kurso.

Poveikis klimato kaitos suvokimui. Ukrainos krizė nukreipė pasaulio dėmesį nuo klimato kaitos problemų. Karo veiksmai ir jų sukeltos pasekmės tapo pagrindine viešosios politikos ir žiniasklaidos tema, nustelbdamos aplinkosaugininkų balsus.

Atsinaujinančių energijos šaltinių plėtra. Siekiant sumažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro ir įgyvendinti dekarbonizacijos tikslus, ES ir kitos šalys skatina atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrą. Ypač didelis dėmesys skiriamas saulės ir vėjo energijai.

Socialinio teisingumo ir klimato kaitos sąsaja. Klimato kaita neproporcingai paveikia pažeidžiamiausias socialines grupes, skurdesnius regionus ir besivystančias šalis. Todėl svarbu integruoti socialinio teisingumo principus į klimato politiką, siekiant užtikrinti teisingą perėjimą prie žaliosios ekonomikos ir apsaugoti pažeidžiamiausias grupes.

Europos Parlamento sudėties pokyčiai. Jie gali turėti reikšmingą įtaką ES politikai ir sprendimams. „Žaliųjų“ partijų pralaimėjimas ir radikalųjų dešiniųjų atstovavimo padidėjimas gali apsunkinti ES įstatymų, kuriems radikalūs dešinieji tradiciškai prieštarauja, priėmimą. Tai gali paveikti klimato politiką.

Tarptautinis bendradarbiavimas. Klimato kaita yra pasaulinė problema, kuri reikalauja tarptautinio bendradarbiavimo. Svarbu, kad turtingos šalys teiktų finansinę ir technologinę pagalbą besivystančioms šalims ir padėtų joms įgyvendinti savo klimato politikos tikslus.

2022-ieji metai parodė, kad klimato politika yra glaudžiai susijusi su energijos saugumu, socialiniu teisingumu ir geopolitine įtampa. Svarbu siekti integruoto požiūrio į klimato politiką, kuris leistų ne tik kovoti su klimato kaita, bet ir užtikrinti socialinį teisingumą bei tvarų ateities vystymąsi.

Į ką reikėtų atkreipti dėmesį ateityje:

- į klimato politikos ir socialinio teisingumo integraciją, t. y. užtikrinti, kad klimato politikos priemonės būtų teisingos ir prieinamos visiems visuomenės sluoksniams – skirti dėmesį pažeidžiamiausių grupių apsaugai nuo klimato kaitos padarinių;
- į tvirų sprendimų įgyvendinimą, t. y. investicijas į atsinaujinančius energijos šaltinius, energijos efektyvumą ir paramą darbuotojams bei bendruomenėms perėjimo prie žaliosios ekonomikos metu;
- į tarptautinį bendradarbiavimą, t. y. finansinę ir technologinę pagalbą besivystančioms šalims, tarptautinių derybų ir diplomatijos stiprinimą siekiant globalių tikslų;
- į politinį ir ekonominį kontekstą, t. y. politinės valios stiprinimą ir strateginio mąstymo vystymą klimato politikos srityje, atsakingo ekstraktvizmo ir naujų technologijų plėtrą.

¹⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2061
<https://www.reuters.com/breakingviews/eu-has-come-clean-costs-green-transition-2023-07-18/>

- į socialinės nelygybės mažinimą, t. y. nelygybės tarp regionų mažinimą, infrastruktūros plėtrą, būsto prieinamumo didinimą, socialinės atskirties mažinimą per bendradarbiavimą tarp vyriausybės, nevyriausybinių organizacijų, verslo sektoriaus ir visuomenės;
- į stebėseną ir įsipareigojimų vykdymą, t. y. atidžiai stebėti tarptautinių ir nacionalinių įsipareigojimų vykdymą, užtikrinti, kad finansinė parama pasiektų labiausiai pažeidžiamus regionus ir grupes.

Ukrainos krizė sukėlė neapibrėžtumą ir iššūkių klimato politikos srityje. Nors trumpalaikiai sprendimai gali nukrypti nuo dekarbonizacijos tikslų, ilgalaikėje perspektyvoje klimato kaita išlieka egzistencine grėsme, kurią būtina spręsti. Svarbu rasti pusiausvyrą tarp energetinio saugumo, aplinkosaugos ir dekarbonizacijos tikslų bei siekti socialinio teisingumo tiek nacionaliniu, tiek globaliu mastu.